

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Daniely Čadkové

Oslnění helénským sluncem

Recepce antiky v české literatuře v letech 1880-1910

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a komparatistiky 2016

Obsáhlá disertační práce, která vznikala vlivem vnějších okolností dlouhou dobu, je soustředěna k české literatuře v jediném období, kdy můžeme mluvit v Čechách o recepci antiky. Tehdy totiž nejde jen o jednotlivé, vcelku náhodné kontakty dané subjektivním zájmem některých autorů, ale o čitelnou tendenci, která zasahuje celou českou kulturu a manifestuje se stejně v literatuře, divadle, výtvarném umění, architektuře i společenském životě. Shodou okolností přichází tato práce v době, kdy se tyto tendence dostávají do popředí zájmu literárních historiků a teatrologů.¹

V úvodu ke své práci (str. 5-16) autorka sympaticky formulovala náplň a vymezení práce příznivě se lišící od běžného pojetí, které produkuje klasická filologie zaměřená na komparaci antického a moderního (s typickým hledáním chyb a anachronismů, formální „věrnosti“ historické realitě a údajného vcitování se do antického světa). Rozhodla se „analyzovat celou škálu jevů a žánrů, v nichž je antika tematizována či využita; zajímají nás stejnou měrou stereotypy, mýty a klišé, mající kořeny ve starších modelech antiky, jako umělecké literární reinterpretace antických námětů i různě zaměřené texty pedagogické, estetické, popularizační apod., které antiku nějakým způsobem reflektují. Ideální pro analýzu jsou přímé výpovědi o antice a její hodnocení“ (str.14). Opřena o literárně teoretické koncepty (recepční estetika, teorie intertextuality, sémiologické pojetí kultury) si „nečiní nárok na úplnost, nýbrž chce postihnout fenomén recepce antiky spíše v jeho typických a nejvýraznějších rysech“ str.16).

Svou práci autorka rozdělila do tří velkých oddílů Kultura a společnost (str. 17-77), Drama a divadlo (78-115) a Literatura (116-158).

V první části popisuje dobový myšlenkový horizont a vytváří si ideový rámec pro další dva oddíly. Zkoumá obsah a užití pojmu antika, běžné

---

¹ A.Haman – D.Tureček, Český a slovenský parnasismus. Brno: Host 2015; P.Ježková, Obležen národem dramatiků. Praha: Academia 2014.

stereotypy (vznešené Řecko a barbarský Řím, negativní hodnocení „úpadkové“ římské literatury a kultury), vliv wickelmannovské koncepce Řecka s jeho ušlechtilou prostotou a klidnou velikostí, tuto velkou utopii obrácenou do minulosti, jak ji trefně charakterizoval J. Stromšík. Připomíná oblíbené analogie mezi Řeky a Čechy od obrození až po Tyrše i ideální traktování řecké krajiny, které podávají zvláště plasticky ti, kteří v Řecku nikdy nebyli (samozřejmě Winckelmann, Goethe, Taine, u nás viz Tyršovu vyhlídku z Parthenonu, který nikdy nenavštívil), toposy řeckého světla, krásy a dokonalosti řeckých soch, které vstoupily i do běžných přirovnání (antické rysy). Sleduje pojetí „bílé“ antiky vycházející jak z nedostatku informací (Winckelmann ostatně při svém studiu měl k dispozici daleko spíše sádrové odlitky římských kopií než skutečné řecké originály), tak z představ o čisté formě, kde je absence barvy pochopitelná. Velkou pozornost věnuje Sokolu a jeho pojetí kalokagathie, který ještě Antika a česká kultura z r. 1978 zcela ignorovala. Nepominutelné je pojednání o antice ve škole, která formovala pojetí antiky u té části veřejnosti, jež prošla gymnaziálním vzděláním (doloženo i přílohách) a podstatný exkurs do problematiky překladu zahrnujícím jak diskusi nad užitím časomíry, tak nad Královou reformou, která v kladném slova smyslu znamenala mezník v překládání antické poezie a dramatu, v záporném smyslu petrifikovala jen jednu z možností překladu, tedy to, co Pelán nazývá překlad konformní (to však překračujeme období, kterým se autorka zabývá). Kapitulu autorka uzavírá zamyšlením nad tím, zda je antika vnímaná jako součást evropské kulturní tradice, tedy jako naše, nikoli cizí nebo dokonce exotická.

Považuji tuto kapitolu za velmi důležitou a oceňuji, že se autorka dokázala vymanit ze všech běžných klišé. Tím spíše jsem byla zvědavá, jak si poradí s takovým (amoebovitým) materiálem, jaký poskytuje tvorba J. Vrchlického. K mému jistému údivu (i potěšení) se vzdala diskuse o kvalitě Vrchlického dramatu i poezie a zaměřila se na její dobovou reflexi, takže vlastně podává jakousi „recepti recepce“. V kapitole II, Drama a divadlo (str. 78-115) probírá tak postupně všechny „antické“ komedie i tragédie s velkým akcentem na trilogii Hippodamie (str.78-109). První shrnutí (Antičtí hrdinové v županu, str. 110-113) přináší dost očekávané poznatky: Vrchlický má – tak jako francouzští lartpoulartisté – antiku za ideální svět Krásy a Poezie, vybírá si z ní především řeckou mytologii a římskou historii, ve svých komediích směřuje k moderní konverzační veselohře, v mnoha hrách pracuje s formálními prostředky řecké tragédie i s odkazy na antickou literaturu,

antická historie tvoří lokální kolorit drobných epizod ze života historických i fiktivních postav, ale to vše nikterak neprohlubuje interpretaci dramatu, ale zůstává jen na povrchu jako určité signály: „Vedle těchto snah o nápodobu „antického stylu“ však zůstávají postavy Vrchlického tragédií jeho současníky s naprosto moderní psychologií. V charakteru postav a ve stavbě zápletky je Vrchlický navíc ovlivněn hugovskou linií romantického dramatu a divadelními konvencemi 19. století“ (str.112). Není náhodou, že tu padne i jméno Scribeovo. Zajímavější poznatky přináší kapitola Dobová recepce aneb „Antika jest nám cizí“ (str.113-115), kde ze shrnutí kritik vyplývá, že mnozí kritici přijímají tradiční hodnocení Říma jako úpadkové kultury proti vznešenému Řecku, což jim nikterak nebrání, aby poukazovali na to, že látky jsou zpracovány moderním způsobem, přijímali pozitivně moderní psychologii a někteří dokonce vnímají Vrchlického jako autora s mimořádnými dispozicemi tlumočit antiku svým současníkům. Přesto pro většinové obecnostvo a část kritiky zůstává antika cosi vzdáleného a cizího. Překvapivé je, že nejde jen o kritiky z tábora realistů, ale i o ty, kteří Vrchlickému přejí (Lier) nebo se aspoň pokoušejí o objektivitu (Kuffner).

Kapitola III je věnována poezii a tudíž sem autorka řadí i pojednání o poezii Vrchlického (III,1), které však podle mého mínění patří spíše do předešlé kapitoly, protože fakticky i argumentačně na ni navazuje (zvláště pojem reprezentativnosti se dá vztáhnout nejen na poezii, ale i na trilogii o Hippodamii). Kapitola III by mohly tvořit jen dvě studie - III,2 Karáskova dekadentní antika, a III, 3 Macharův Řím antický versus papežský, obě dokladující, že i zde najdeme rozšířené stereotypy, byť v poněkud „upravené“ podobě (helénské slunce a zdravé pohanství versus křesťanské tmářství u Machara, dekadentní ahistorická antika a ohrožení barbarstvím u Karáska). Antika obou autorů je podle autorky svědectvím různorodosti přístupů k tomuto fenoménu. Na tomto místě musím konstatovat, že výběr a omezení, na které autorka přistoupila (viz str. 15: výčet autorů, kteří museli být ponecháni stranou) je vcelku pochopitelný. Ba zdá se, že zkoumání Vrchlického epigonů, či prostě méně výrazných autorů, by nepřineslo patrně nic nového: asi bychom jen mohli rozhojnit katalog všech těch řeckých profilů a junonských postav, které defilují v české poezii i próze té doby. Nicméně pro mne tu jeden autor, který byl rovněž plánovitě vynechán, chybí. Je jím Julius Zeyer, který pravda nevěnoval antické tématice ani jednu ze svých her, zato však mnohé dobové stereotypy nesdílel (v Abgarovské epizodě v Kronice o svatém Brandanu nenalézám představu Říma jako světa úpadku), do kontextu české literatury přinesl jak přízvučný hexametr

v básni Helena (tom se autorka zmiňuje, ale stálo by zato dodat, že to je stejně důležité jako Vrchlického pokus o překlad římské lyriky), tak ozvuky helénistické literatury (Stratonika, Kdoule) a objevil českému čtenáři římský pravěk (Vertumnus a Pomona) i svět Etrusků a krásu římské campagne (Jan Maria Plojhar). O tom, co měl přesto tento největší polyglot mezi českými spisovateli, který neměl ani maturitu, společného s autory zde citovanými (ať už lumírovci nebo dekadenty), by se dala napsat další kapitola...

Ale to je jediná má poznámka, která by zasloužila diskusi. Považuji práci Mgr. Daniely Čadkové za přínosnou, zcela splňující požadavky standardně kladené na disertační práci, doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikovat termínem „prospěla“.

V Brně, 20. Března 2016

Prof.PhDr. Eva Stehlíková